

BUCHBINDEREI
EZUMSEIL

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK LEIPZIG

0023006815

bd.

M. lat. 534 cm

BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA

LVCIVS AMPELIVS
LIBER MEMORIALIS

EDIDIT

E. ASSMANN

1946

LIPSIAE
IN AEDIBVS B.G. TEVBNERI

30. | 7.35.

LUCII AMPHELII LIBER MEMORIALIS

TIA.

EDIDIT

ERWIN ASSMANN

Æ

13545 300 F

LIPSIAE IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI MCMXXXV

14315

KONRATO ZIEGLER
MAGISTRO ET FAUTORI
D. D. D.

Hoc opusculum ad summos in philosophia honores capessendos
compositum aestate a. 1930 ab amplissimo ordine philosophorum
Gyphensi probatum est; rettulit ad philosophorum ordinem
Konratus Ziegler. — Quaestiones ceteras Ampelianas alio loco
publici iuris faciam.

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI

PRINTED IN GERMANY

LUCII AMPELII LIBER MEMORIALIS

LUCIUS AMPELIUS MACRINO SUO SAL.

ol. 1^r

Volenti tibi omnia nosse scripsi hunc librum memorialem, ut noris quid sit mundus, quid elementa, quid 5 orbis terrarum ferat, vel quid genus humanum peregerit.

1. De mundo

Mundus est universitas rerum, in quo omnia sunt 1 et extra quem nihil; qui Graece dicitur cosmos.

Elementa mundi quattuor: ignis ex quo est caelum, 2 aqua ex qua mare Oceanum, aer ex quo venti et tem- 11 pestates, terra quam propter formam eius orbem ter- riarum appellamus.

Caeli regiones sunt quattuor: oriens occidens me- 3 ridies septentrio. 15

Caelum dividitur in circulos quinque: arcticum et 4 antarcticum, qui ob nimiam vim frigoris inhabitabiles sunt; aequinoctiale cui <quae> subiacet regio cata- cecaumene dicitur neque incolitur ob nimiam vim ar-

doris; brumalem et solstitialem sub quibus habitat (sunt enim temperatissimi); per quos oblicus circulus vadit cum duodecim signis, in quibus sol annum conficit cursum.

5

2. De duodecim signis

1 Signa sunt in caelo duodecim.

Aries beneficio Liberi, quod is cum exercitum in Indiam per Libyam duceret per loca sicca et arenosa, qua aquae inopia esset et exercitus eius siti adfligere-
10 tur, aries eis aquam demonstravit; et ob id a Libero Iovis Ammon est appellatus, eique fanum magnificum fecit ad eum locum ubi aquam invenit; quod abest ab Aegypto et Alexandria milia passuum novem. ob eam rem a Iove petit ut in<ter> sidera reciperetur.
15 alii putant eum esse qui Hellen et Phryxum vexerit.

2 Taurus beneficio Iovis, quem Iuppiter a Neptuno fratre per gratiam abduxit; qui sensum humanum figura tauri continebat hisque Iovis iussu Europam Age-
noris filiam Sidonia adludens decepit et eam Cretam
20 deportavit. ob eam rem Iuppiter in sideribus eum dignatus est immortali memoria.

Gemini, qui <dii> Samothraces nominantur [esse]; 3
quorum argumentum nefas est pronuntiare praeter eos
qui mi<ste>riis prae[sto]sunt. alii Castorem et Pol-
lucem dicunt, quod hi principes mare tutum a praee-
donibus praestitissent. sunt qui dicant Herculem et 5
Theseum, quod similia athla sint adepti.

Cancer, carcinus, receptus beneficio Iunonis, 4
quod eius iussu, cum Hercules missus esset ad hy-
dram Lernaeam (quam nos excetram dicimus) inter-
ficiendam, <i>s carcinus ingressus Herculis pedes et 10
crura lanians incommodiorem faciebat eum quam ipsa
exoetra; idque malum Hercules difficillimum habuit,
carcinumque [cancrum] ob id factum Iuno sideribus
est / dignata.

fol. 1v

Leo, leon, qui educatus est [Nemeae] Iunonis con- 5
silio ad Herculis interitum, missus in terram in Ar- 16

giva diu spelunca latitavit; quem Hercules dicitur interfecisse cum Molorcho hospite suo, cuius clavam ei tributam tum principio est adeptus; qua leonem interfecit, eiusque pellem postea pro tegumento habuit. ob id factum Iunoni odio esse coepit, leonemque caelesti dignitate est honorata.

6 Virgo, quam nos Iustitiam dicimus, fuit cum hominibus; sed postquam homines malefacere coeperunt, Iovis eam inter signa posuit. sunt qui Erigonam Icarī 10 filiam Atheniensem dicunt; cuius patri Liber vinum dedit, ut hominibus ad suavitatem daret: quibus dedit ebriati sunt et lapidibus eum occiderunt. canis qui cum illo erat vidit dominum occisum, et cum ululatu ad Erigonem rediit; quem ut maestum et singularem 15 vidit, sollicita proficiscitur cum eo. venere ad locum ubi Icarius iacebat. vidit corpus patris, magna lamentatione in Hymetto monte sepelivit, ipsa vero se suspendit laqueo. canis ad pedes eius discubens diutius et sine alimentis deficiens, post aquam anhelans 20 in puteum se proiecit. Tum Liber a Iove petīt, quod suo imperio deficerent, ut inter siderum cursus pone-re<n>tur. <Erigone> Virgo, Icarius autem Arcturus nominatus est (cuius stella cum exoritur, continuas tempestates facit), canis Canicula.

Libra, quam Graeci zygon appellant, virile no- 7
men est adeptus summa clementia et iustitia; <Stath->
muchos <est> dictus, qui<a> primus dicitur libram et
pondus [hominibus] invenisse, quae utilissima mor-
talibus aestimantur; ideoque in numerum stellarum 5
est receptus [est] et Libra est dictus.

Scorpius. qui dicitur ad perniciem Orionis in in- 8
sula Chio in monte Pelinaeo voluntate Diana natus.
Orion autem dum venatur, visa Diana stuprare eam
voluit. illa scorpionem subiecit, qui eum vita privaret. 10
Iuppiter et scorpionem et Orionem inter sidera recepit.

Sagittarius, Crotos, filius nutricis Musarum; 9
que<m> Musae semper dilexerunt eo quod plausu et

lusus sagittarum eas oblectaret. alii Chironem dicunt,
quod iustus et pius [doctus] <atque> hospitalis fuerit.
ab eo Aesculapius <doctus> medicinam, Achilles ci-
tharam et alia multa.

10 Capricornus, cui nomen Pan. quo tempore Py-
thon speluncas incolens in monte Tauro Aegyptum
profectus est ad bellum, Pan se in caprae figuram con-
vertit. igitur dii immortales postquam Pythonem digna
poena affecerunt, Pana astrorum memoria decorave-
10 runt.

11 Aquarius, qui putatur esse Ganymedes; dicitur
Deucalion Thessalus; qui <cum> maximo cataclysmo
cum uxore Pyrrha solus evasisset, hic pietatis causa
inter sidera locatus est.

12 Pisces, ideo [pisces] quia bello Gigantum Venus
16 perturbata in piscem se transfiguravit. nam dicitur /
fol 2r et in Eufrate fluvio ovum piscis *** in ora fluminis

columba adsedisse dies plurimos et exclusisse deam benignam et misericordem hominibus ad bonam vitam. utrique memoriae causa pisces inter sidera recepti.

3. De sideribus

Praeter duodecim signa potentissima sidera in ¹ caelo: ⁶

Septentriones duo, maior et minor, qui num-
quam merguntur ideoque navium cursus regunt. quo-
rum alter Cynosura dicitur, <alter ***> Bootes, idem
Arcturus. ¹⁰

Orion, qui magnitudine sua dimidiam caeli ob- ²
tinet partem.

Pliades, quae latine Virgiliae dicuntur.

Hyades, quae a nobis Subculae dicuntur; qua-
rum ortus et occasus a nautis et ab agricolis obser- ¹⁵
vantur.

Canicula, cuius vis praecipue solstitio est.

Stellae potentissimae in caelo sunt septem: Sa- ³
turnus Sol Luna Mars Mercurius Iuppiter Venus. quae
a Graecis planetae, a nobis erraticae dicuntur, qui<a> ²⁰
ad arbitrium suum vagantur et motu suo hominum
fata moderantur. item adverso cursu contra caelum
feruntur.

4. [Quibus partibus sedeant XII signa duodecim ventorum]

Aries in aphelioten, Taurus in caeciam, Gemini in aquilonem, Cancer in septentrionem, Leo in thraciam, Virgo in argesten, Libra in zephyron, Scorpius in afri-⁵ cum, Sagittarius in austrum et africum, Capricornus in austrum, Aquarius in eurum et notum, Pisces in eurum.

5. De ventis

1 Venti fiunt ex aeris motu et inclinatione. sunt au-¹⁰ tem generales quattuor: eurus, idem aphelotes, idem vulturnus ab oriente; ab occidente zephyrus, idem corus, idem favonius; aquilo, idem boreas <et> aparcias <a> septentrione; notus, idem libs et austus et africus a meridie.

2 Hi sunt quattuor generales; ceteri speciales his tri-¹⁵ buuntur, ut iapyx zephyro, qui a**b** Ia>phygio Apuliae promontorio flat; leuconotus noto, cum serenior flat;

circius aquiloni, cum vehementior Gallias perflat; item etesiae, qui a statis diebus flant per aestatem.

6. De orbe terrarum

Orbis terrarum qui sub caelo est quattuor regionibus incolitur. una pars eius est in qua nos habitamus; altera huic contraria, quam qui incolunt vocantur antithones; quarum inferiores duae ex contrario harum sitae, quas qui incolunt vocantur antipodes. orbis terrarum quem nos colimus in tres partes dividitur, totidemque nomina: Asia, quae est inter Tanain et Nilum; Libya, quae est inter Nilum et Gaditanum sinum; Europa, quae est inter fretum et Tanain.

In Asia clarissimae gentes: Indi, Seres, Persae, Medi, Parthi, Arabes, Bithyni, Phryges, Cappadoces, Cilices, Syri, Lydi. in Europa clarissimae gentes: Scythae, Sarmatae, Germani, Daci, Moesi, Thraci, Macedones, Dalmatae, Pannoni, / Illyrici, Graeci, Itali, Galli, fol. 2^v Spani. in Libya gentes clarissimae: Aethiopes, Mauri, Numidae, Poeni, Gaetuli, Garamantes, Nasamones, Aegyptii.

20

6 Clarissimi montes in orbe terrarum: Caucasus in Scythia, Emodus in India, Libanus in Syria, Olympus in Macedonia, Hymettus in Attica, Taygetus Lacedaemonia, Cithaeron et Helicon in Boetia, Parnasos
7 [et] <in Phocide,> Acroceraunia in Epiro, Maenalus
6 in Arcadia, Apenninus in Italia, Eryx in Sicilia, Alpes inter Galliam <et Italiam>, Pyrenaeus inter Galliam et Spaniam, Athlans in Africa, Calpe in freto Oceani.
8 Clarissima flumina in orbe terrarum: Indus Gan-
10 ges Hydaspes in India, Araxes in Armenia, Thermo-
9 don et Phasis in Colchide, Tanais in Scya, Stry-
mon et Hebrus in Thracia, Sperchios in Thessalia,
Hermus et Pactolus auriferi Maeander et Caystrus in
10 Lydia, Cydnus in Cilicia, Orontes in Syria, Simois et
15 Xanthus in Phrygia, Eurotas Lacedaemone, Alpheus
in Elide, Ladon in Arcadia, Achelous et Inachus in
Epiro, Savus et Danubius qui idem Ister cognomina-
tur in Moesia, Eridanus et Tiberinus in Italia, Timavus
in Illyrico, Rhodanus in Gallia, Hiberus et Baetis in
11 Spania, Bagrada in Numidia, Triton in Gaetulia, Ni-
21 lus in Aegypto, Tigris et Eufrates in Parthia, Rhenus
in Germania.

Clarissimae insulae: in mari nostro duodecim: 12
 Sicilia, Sardinia, Crete, Cypros, Euboea, Lesbos, Rhodos, duae Baleares, Ebusus, Corsica, Gades; in Oceano:
 ad orientem Taprobane, ad occidentem Brittanni[\(a\)](#),
 ad septentrionem Thyle, ad meridiem Insulae Fortunatae; praeter has in Aegaeo mari Cyclades undecim: 13
 Delos, Gyaros, Myconos, Andros, Paros, [\(Ol\)](#)earos,
 Tenos, Cythnos, Melos, Naxos, Donusa; praeter has 14
 Sporades innumerabiles, ceterum celeberrimae Aegina,
 Salamina, Coos, Chios, Lemnos, Samothracia; in Ionio: 15
 Echinades, Strophades, Ithace, Cephalenia, Zacynthos; 11
 in Adriatico Crateae circiter mille; in Siculo Aeoliae
 octo; in Gallico Stoechades tres; in Syrtibus Cercina
 et Menix [\(quae\)](#) et Girba.

7. De maris ambitu

15

Mare quo cingimur universum vocatur Oceanum. 1
 hoc quattuor regionibus inrumpit in terras: a septen-

trione vocatur Caspium, ab oriente Persicum, a meridiis Arabicum, idem Rubrum et Erythraeum, ad occasum magnum mare, idem Athlanticum; quod commerciis totius generis humani peragratur. hoc intrat in fretum Gaditanum inter duos montes clarissimos Abinnam et Calpem ob impositas Herculis Columpnas, dein latissime simul et longissime <ef>fusum medium terrarum orbem inundat et nomina adquirit: Balearicum, quod Hispaniam adluit; Gallicum, quod Gallias tangit; Ligusticum, quod Liguribus infunditur; Tuscum, Tyrrhenum, idem inferum, quod dextrum Italiae latus / fol. 3^r circuit; Hadriaticum, idem superum, quod sinistrum Italiae latus circuit; Siculum, in quo Sicilia; Creticum, in quo insula est Creta; Ionum et Aegaeum, quae Achaiam [idem Peloponnesum] it<a> ambiunt ut in<ter>veniente Isthmo paene insulam faciant; Myrtoum et Icarium, quae adhaerent Aegaeo mari, illud a Myrtilo hoc ab Icaro cognominatum; Ponticum, quod ingenti sinu Scythis infunditur; Hellesponticum, fauce transmissum inter duas celeberrimas urbes, Seston Asiae, Abydon Europae; Tanaiticum, quo Asia allui-

tur; Aegyptium ab Aegypto, Libycum a Libya cognominatur; Syrticum a duabus Syrtibus reciprocis aestibus retorquetur.

8. [Miracula mundi.] Miracula quae in terris sunt

Apollonia<e in> Athamantia <a mari> milia passus quinque in monte nymphaeum; ibi ignis est, et de terra exit flamma. in silva Panis symphonia in oppidum auditur. item sub eo monte in campo lacus aquae pleni; inde pix exit et bitumen; cum manibus subplodas, pix alte attollitur et quasi ab aqua bullescit. ¹⁰

Ambraciae in Epiro in pariete sunt picti Castor ² et Pollux et Helena manu autochonis, et nemo *** neque invenire potest quis pinxerit.

J
n
d

s
t
b
q
q
e
n
T
v
S
el

z
c
e
ol
A
b
li
)
A
q
d
n
I
d

- 3 Argis in Epiro quod †ippaton appellatur: ibi
pons magnus columpnatus duplex, quem Medea aedi-
ficari imperasse fertur. ibi †picta sunt gubernacula
Argonautarum †quae cepta† navis. ibi Iovis templum
5 Typhonis, unde est ad inferos descensus ad tollendas
sortes; in quo loco dicuntur qui descenderunt Iovem
ipsum videre.
- 4 Leucade mons unde se Sappho deiecit propter
virum. in summo monte fanum est Apollinis, ubi
10 sacra fiunt; et cum homo inde desiluit, statim exci-
pitur lintribus.
- 5 Sicyone in Achaia in foro aedis Apollinis est. in
ea sunt posita Agamemnonis clipeus et machaera,
Ulixis chlamys et thoracium, Teucri sagittae et ar-

cus, Adrasti arca [quam deposit] in qua quid sit ignoratur; sed et olla aerea, *⟨quam 《Me}de⟨a⟩ posuit⟩*, in qua Pelias coctus dicitur; item Palamedis litterae, Marsyae *⟨tibiae⟩* itemque corium, remi Argonautarum *⟨cum⟩* [et] gubernaculis *⟨et⟩* brachia, caulus quo Minerva sortita est de Oreste †ceravit una percomparasit† *⟨ibi⟩* palla pendet; quam si quis halitu afflaverit, tota patefit; *⟨item⟩* Penelopae tela. ibi de terra oleum scaturrit.

Argis in Achaia Iunonis templum magnifice ornatum, quod asylum vocant.

Olympiae templum Iovis nobile, ubi athletae initiantur.

Corintho ballaenae costa est magna secundum mare, quam homo complecti non potest. eodem in loco fanum est Veneris, in quo vas marmoreum Laidos.

9 Boetiae lacus sacer ubi Amphiaraus devoratus.
in eo lacu est urceus fictilis fractus pendens testa
inter se composita; unde autem pendeat non appareat,
nisi a vento moveatur.

10 Athenis Minervae aedes nobilis; cuius ad sini-
stra<m> clipeus appositus quem digito tangit; in quo
clipeo medio Daedali est imago ita colligata: quam
si quis imaginem <e> clipeo velit tollere, perit totum
opus; solvitur enim signum. ipsa autem dea habet
10 hastam de gramine.

11 Ilio lapis est quadratus, ubi Cassandra fuit alligata;
quem si ante [tangas id est aut] fricueris, lac demittit;
ex altera autem parte similiter si frices, [ac si] san-
fol. 3^v guinem demittit. / Iuxta autem mare locus qui Rho-
15 teon vocatur; ibi est Achillis et Patrocli tumulus et
flumen Scamandrus.

Ephesiae Dianae fanum nobilissimum maximum 12
pulcerrimumque orbis terrarum; introitu dextra sinistra
postes marmorei monolithi longi cubitis XX, qua
super templum †ascensu sunt CXL milia†.

Samio in templo Iunonis est scyphus factus ex he- 13
dera, cuius in ora capita quattuor arietina magna cor- 6
nibus mirae magnitudinis contortis.

Pergamo ara marmorea magna alta pedes qua- 14
draginta cum maximis sculpturis; continet autem gi-
gantomachiam. 10

Iaso signum Dianae marmoreum pulcerrimum 15
quod stat sub divo [caelo], nec cum pluit aqua tan-
gitur.

Bargylo est fanum Veneris super mare; ibi est 16
lucerna super candelabrum posita lucens ad mare sub 15
divo [caelo], quam neque ventus extinguit, nec plu-
via aspargit. sed et Herculis aedes antiqua; ibi ⟨e⟩
columpna pendet cavea ferrea rotunda in qua conclusa

Sibylla dicitur. ibi iacent ossa ballaenae quasi lapides quadrati.

17 Magnesiae apud Sipylum columpnae sunt quatuor; inter has columpnas est Victoria ferrea pendens
5 sine aliquo vinculo in aëre ludens; sed quotiens ventus aut pluvia fuerit, non

18 movet<ur ***>.

[Aedis Dianaë Epheso
quam constituit Amazon.
Sepulcrum in Caria

ibi et * * *

10 stertentis quasi dormiat
mirae magnitudinis ex ori-
chalco et ferro.

19 Rhodi

colossi

signum Solis al-
15 tum * * super columpna
marmorea cum quadriga;
columpna vero habet cu-
bitis centum.

- Cypro <signum * * *> Signum Iovis Olympi 20
 aereum, facies ex auro,
 <altu>m cubitis centum
 quinquaginta et latum cu-
 bitis sexaginta. 5
- <Ecbatani s>
 <in Media> * * *
- ubi sunt columpnae, diver-
 sis coloribus et innume-
 rables lamnas ferreas,
 fenestras ex argento et
 tegulas ex lapide prasino;
- quem Memnon aedificavit.
- <Alexandria e>
- quem aedificavit Agartus.
- Signum Iovis Olympi 20
 quem fecit Phidias.
- domus illic Cyri regis aedi- 21
 ficata lapidibus candidis et
 nigellis auro vinctis.
- 10
- murus [intus medio] Baby-
 loniae 22
 lapide cocto [id est calce] 15
 et sulfure, ferro inter-
 mixtus, ubi sunt iunc-
 turae. latitudo eius cubitis
 XXX, altus cubitis CXXX;
 cingitur milia passuum 20
 XXX. hunc coepit Samira-
 mis; filius eius perfecit.
 Pyramides in Aegypto.] 23

24 [oppidum] ibi est Nilus
 fluvius aere factus †plexi-
 lis in cubitis trecentis, cuius facies <ex> smaragdo
 limpido, brachia ex ebore magno; cuius aspectu et
 (25) bestiae terrentur. Athenis signum Iovis Olympî, Alex-
 andria flumen Nilum maxime colunt.

9. Quot ferunt vel esse Iovis vel ubi; in loco deos deasque

1 Ioves fuere tres: primus in Arcadia Aetheris fi-
 lius, cui etiam Aetherius cognomen fuit; hic primum
 10 Solem procreavit. secundus ibidem in Arcadia qui Sa-
 turnius cognominatur; qui ex Proserpina Liberum pa-
 trem procreavit vini inventorem. tertius Cretae Sa-
 fol. 4^r turni et Opis filius, / Optimus Maximus qui est ap-
 pellatus.

2 Martes fuere duo: primus ex †enoposte, ut Eu-
 16 hemerus ait, et noster Mars seu Marspiter et aliter
 Mars Enyûs; secundus ex Iove et Iunone.

Soles fuere quinque: primus Iovis filius; secundus 3
Hyperionis; tertius Nili filius, cui Aegyptus est conse-
crata; quartus qui Rhodi natus est, cuius etiam Zmin-
theus est filius; quintus Colchi filius, ex quo Circe
et Medea et Phaëton nati sunt. 5

Volcani fuere quattuor: primus Caelo et Ope na- 4
tus; secundus Nili filius; tertius Saturni et Iunonis;
quartus in Sicilia Melites filius.

Mercurii quattuor: primus Caeli et Diei filius; 5
secundus Iovis et Croniae filius vel Proserpinae; ter- 10
tius Croni filius et Maiae, qui est inventor lyrae; quar-
tus Cyllenii filius qui Aegyptiis litteras et numerum
dixit.

Apollines quinque: primus Vulcani et Minervae; 6

---

secundus ex Corybante; tertius Iovis filius ex Latona;
quartus Sileni filius in Arcadia; quintus Ammonis
filius *<in>* Libya natus.

7 Diana e tres: prima Iovis Croni filia ex Proserpina;
5 quae est Liberi soror; secunda Iovis et Latonae Apol-
linis soror; tertia quae vocatur Ops de Glauce.

8 Aesculapi tres: primus Apollo dictus Vulcani
filius; secundus Elati filius; tertius †Aristeti et Al-
cippes filius.

9 Veneres quattuor: prima Caeli et Diei filia; se-
11 cunda quae ex spuma nata esse dicitur Aetheris et
Oceani*<dos>* filia; tertia quae Vulcano nupsit, quae
cum Marte se miscuit unde Cupido natus esse dicitur;
quarta Cypri et Syriae filia quam Adon habuit.

10 Minervae quinque: prima Vulcani filia unde Athe-
narum est civitas; secunda Nili filia, quam Aegypti
colunt; tertia Iovis filia, quae in bellicis rebus se exer-

cuit; quarta Solis filia, *⟨quae⟩* quadrigas invenit;
quinta Pallantis et Titanidos filia; haec patrem occidit
pro suae virginitatis observatione qui*⟨a⟩* eius cupidus
fuit; unde et Pallas dicta est.

Liberi quinque: primus ex Iove et Proserpina; hic 11
agricola et inventor vini; cuius soror Ceres; secundus 6
Liber ex Melone et Flora †cuius nomine fluvius est
Granicus†; tertius de Cabiro qui regnavit in Asia;
quartus ex Saturnio et Semela *** dicunt; quintus
Nisi et Thyonae filius. 10

Hercules sex: primus Iovis [et] Aetherii filius; 12
secundus Nili filius quem principem colunt Aegypti;
tertium conditorem loci sui †Hellenes dicunt; quartus
Croni filius et Carteres quem Carthaginenses colunt,
unde Carthago dicta est; quintus †Ioab filius qui cum 15

rege Medorum pugnavit; sextus Iovis filius ex Alceme
nena qui Atlanta domuit.

10. De imperiis

Imperia ab ineunte aevi memoria fuerunt septem:
5 primi rerum potiti s<unt> Assyrii, deinde Medi,
postea Persae, tum Lacedaemonii, dein Athenienses, post hos inde Macedones, sic deinde Romani.

11. Reges Assyriorum

2 Belus rex Iovis filius, cuius posteri per Ninum
11 Asiae regnaverunt, per Aegyptum Libyaem, per Da-
naum Europae.

1 Ninus rex qui primus exercitu prope totam Asiam
sub se redegit et clarissimam urbem nominis sui con-
15 didit Ninon.

3 Samiramis Dercetis nymphae filia, <a> colum-
bis educta, uxor Nini regis, cuius post mortem regnum
Nini ampliavit armis; Indiam quoque parum prospera
fol. 4^v expeditione temptavit. haec urbem / pulcherrimam om-

nium quae unquam fuerunt Babylona constituit supra flumen Eufraten.

Sardanapallus qui ob nimias delicias et luxuriam perdit regno, ne in potestate^(m) hostium veniret, cum exoletis suis venenum bibit et igni subiecto cum regia sua conflagravit. 4
5

12. Reges Medorum

Arbaces primus rex qui eversas Assyriorum opes luxuria Sardanapalli transtulit 10 *ad Medos *** eosque iustissime rexit.*

Astyages vir fortis et iustus qui per insidias vicit a Cyro est, et dissolutum est Mediae regnum. 2

13. Reges Persarum

Cyrus rex fortissimus qui maiore parte Asiae subacta Europam quoque inrupisset, ni a Tomyri Scytharum regina vicit oppressusque esset. 15

Cambyses filius nequam Cyri qui cum LXX milia hostium subegisset in Aegypto et regem eius Amasin, Aethiopiam profectus magna parte militum per famem amissa inritus rediit; urbem tamen ibi condidit 20 Meroen. is qui(a) Apin sacrum bovem interfici iusserat, ira deorum ex equo praeceps super gladium suum ruit extinctusque est.

- 3 Darius rex unus ex septem Persis hinnitu equi regnum adsecutus cum CCLXX milibus <militum in> Europam transivit. victus ab Atheniensibus ducente Miltiade apud [pseudo] Marathona recessit.
- 4 Xerxes Darii filius, cum decessisset pater eius,
6 aliquantis navibus armatis [militibus] in Europam transivit contabulato Hellesponto et forato Atho monte, nec quicquam aliud egit quam ut Athenas incenderet.
mari victus a Lacedaemoniis et Atheniensibus in
10 Asiam rediit ibique suorum fraude interfectus est.

14. Duces et reges Lacedaemoniorum

- 1 Eurysthenes et Procles gemini qui genus ab Heraclidis deducentes primi Spartae [regna] regnaverunt.
- 2 Lycurgus legum lator quibus Lacedaemonii principes Graeciae per annos septin<gentos> innisi fuerunt.
16
- 3 Theopompus et Polydorus reges qui Messenium bellum XX annis gesserunt.

Othryades vir bellator qui Messenio bello quo 4
<trecenti> [id est centeni quinquageni] concertaverunt
[et] trophyeum suo sanguine <in>scripsit.

Tyrtaeus qui Messenio bello ex oraculo Apollinis 5
dux ab Atheniensibus per ludibrium missus poemate 5
suo ita militum animos concitavit, ut tam diuturnum
proelium victoria consu<m>arent.

Leonidas dux qui Persico bello [qui] cum tre- 6
centis Lacedaemoniis apud Thermopylas totam vim
Persici belli morte sua <ac> suorum comminuit. 10

Pausanias qui Persico bello Mardonium prae- 7
fectum Xersis cum pedestribus copiis apud Asopum
Boetiae flumen debellavit; mox [prodigionis] a rege
susceptus [idem Mardonius] ideoque <prodigionis>

accusatus in asylum Minervae confugit et ibi fame confectus est.

8 Lysander dux qui dominantem toto mari classem Atticam apud Aegos potamos oppressit et victis
5 Atheniensibus XXX tyrannos inposuit.

9 Xanthippus vir Lacedaemoniorum fortissimus qui bello Punico primo Carthaginiensibus dux missus Regulum cepit.

10 Agesilaus cuius inventum est in hostili quam in
10 sua terra pugnare; ideoque in Asiam missus vastata
ea cum iam regi immineret revocatus Athenienses apud
Coroneam vicit. postea apud Corinthios flevit, quod
fol. 5^r decem milia Graecorum occisa cognovisset, / nec vo-
luit Corinthum delere cum posset.

15 **15. Clarissimi reges et duces Atheniensium**

1 Cecrops rex qui urbem condidit Athenas et ex
suo nomine Cecropidas appellavit cives; idem fabu-
lose quia indigena fuit ab inguinibus serpens fuisse
19 narratur.

2 Ericthonius rex, cui misteria Eleusinae con-

stituit Celeus hospite Eumolpo sacerdote, filiabus virginibus ministris, Triptolemo frugum praefecto qui fame laborantem Graeciam circumlato frumento restituit.

Pandion rex qui filias suas Procnen et Philomenam Thraciae regibus tradidit, ut barbaras sibi gentes adfinitate sociaret. 3
6

Theseus Aegei filius qui Minotaurum interfecit. 4

Demophon Thesei filius qui cum Graecis Ilium expugnavit. 5
10

Codrus rex qui pro salute et victoria patri[ci]ae secundum oraculum Apollinis bello Peloponnesio se devovit. 6
15

Pisistratus vir fortis et sapiens, qui adversus principes populari causa tyrannidem invasit eamque iustissime administravit. 7
15

Harmodius et Aristoglypton homines plebei qui Hippiam et Hipparchum Pisistrati filios saeve dominantes facta coniuratione oppresserunt, ideoque ut conservatoribus divini honores eis sunt constituti. 8
20

Miltiades dux qui LXXX milia militum Persarum Darî regis praefectis Date et Tisapherne in saltu Marathonio superavit. 9

- 10 Aristides Dicaeos qui hoc agnomen moribus est consecutus <et> ob <id> ipsum exilio multatus est.
- 11 Cimon dux qui Persico bello [et] Xersis copias pedestris simul atque navalis in ipsa Asia apud Eury-
5 medonta fluvium uno die vicit.
- 12 Alcibiades dux, vir genere copia opibus illustris, qui propter detruncatos nocte Mercurios reus factus ad Lacedaemoniorum confugit <exercitum> Pelopon-
nens bello et cum fecisset eos superiores adflic-
10 torum civium misertus rediit in patriam, et dux crea-
tus iterum victores Athenienses fecit.
- 13 Thrasylbus qui triginta magistratus Lacedae-
monios tyrannidis dominatione saevientis facta coniu-
ratione adflicxit et libertatem Atheniensibus reddidit.
- 14 Conon dux qui omnes Lacedaemoniorum copias
16 apud Cnidum insulam cepit et imperium maris Athenis
restituit.
- 15 Dion qui octo onerariis navibus Dionysium re-
gem Siciliae centum rostratas habentem dum in Ita-
20 liam abest regno expulit occupatis Syracusis.
- 16 Iphicrates rei militaris peritissimus, qui arma
habiliore pondere et modo fecit.

Phocion qui vir bonus cognominatus est neque 17
 ulla pecunia a Philippo potuit sollicitari ut ad eum
 discederet; qui admonentibus amicis ut liberis suis
 consuleret, 'si boni' inquit 'erunt, hic agellus eis suffi-
 ciet, si mali, nihil.' 5

Chabrias dux qui gladiatoria arte pugnare mili- 18
 tem docuit, Cypron et Naxon et omnes Asiaticas in-
 sulas Athenis adiunxit, et circa Chion naval i bello oc-
 cidi maluit quam abiectis armis enatare.

Demetrius Phalereus *qui* vir bonus existi- 19
 matus ob insignem iustitiam ideoque statuis CCC est ¹¹
 honoratus, quas ei pro libertate posuerunt in facie
 publica.

16. Reges Macedonum

Philippus Amyntae filius primus Macedonum ob- 15
 tinuit Thraciam / redegitque in suam potestatem; et *fol. 5^v*
 cum transire in Asiam vellet, sub ipso belli apparatu
 in theatro a Pausania est interfectus.

Alexander Philippi et Olympiadis filius ex urbe 2
 Pella Macedoniae cum milibus XL militum *cum* in ²⁰
 Asiam transisset, Darium regem Persarum primum
 apud Granicum flumen tum apud Issum Ciliciae tertio

apud Arbela tribus proeliis trecenta peditum quinqua-
ginta equitum duo milia falcatorum curruum vicit.
Mox regem Indorum et omnes Asiae gentes sub po-
testate^m sua^m redegit et nobilissimas urbes Asiae
5 cepit Sardes Bactra Susa Babyloniam; ubi etiam de-
functus dubium aⁿ violentia an veneno, cum tamen
prius et Africam peragrasset usque ad Iovem Ammo-
nem et Oceanum primus omnium navigasset.

3 Philippus qui post Alexandrum [Macedoniam] sep-
10 timo gradu Macedoniam regnavit, invictus in Grae-
ciam cum saeve dominaretur a Sulpicio consule in
Phocide victus est, mox a Flaminio in [Macedonia]
Thessalia apud Cynocephalas ubi dato obside filio
Demetrio regni parte multatus est.

4 Perses [Philippus] Philippi filius cum maximis
16 copiis Macedoniis et *** cum impetu in Graeciam
fecisset, cum inanibus elephantorum simulacris a Mar-

c
q
P
i
B
G
C
e
t
n
c
b
iv
et
cio consule apud Ascyridam paludem victus praecipitatis in mare thesauris profugit; mox ab Aemilio Paulo tota Macedonia fugatus Samothracam confugit in asylum; unde data fide cum se Paulo commisisset, ante currum eius in triumphum productus mox libera 5 custodia in Albano consenuit.

Pseudophilippus vir plebeius et degener cum 5 ex similitudine formae Philippi filium se persuasisset et Macedonas in bellum excitasset, inter initia tumultus comprehensus sub custodia missus est Romam; 10 ubi cum ex custodia aufugisset, concitata rursus Macedonia Thraciam bello recepit. In arce regni paludatus ius dixit. mox a Caecilio Metello ingenti proelio victus cum profugisset in Thraciam, a regibus deditus et in triumphum deportatus. 15

17. Reges [et duces] Romanorum

Romulus qui urbem condidit.

Numa Pompilius qui sacra constituit.

Tullus Hostilius qui Albam diruit.

Ancus Marcius qui leges plurimas tulit et Ostiam 20 coloniam constituit.

Priscus Tarquinius qui insignibus magistratus adornavit.

Servius Tullius qui primum censum egit.

Tarquinius Superbus qui ob nimiam superbiam regno pulsus est.

18. Clarissimi duces Romanorum

- 1 Brutus qui pro libertate publica liberos suos interfecit.
- 2 Valerius Publicola qui propter eamdem libertatem adversus Tarquinios bellum exercuit; idem ius libertatis dando populum ampliavit.
- 3 Mallius Torquatus qui ad confirmandam castorum disciplinam filium suum interfecit.
- 4 Quinctius Cincinnatus [item Serranus] cui aranti dictatura delata est.
- 5 Camillus qui Senonum gente deleta Gallorum incensam ab eis urbem restituit.
- 6 Fabi duo quorum alter una pugna Etruscos Samnitas Umbros Gallosque subegit, libertinos e tribubus repurgavit, ideoque Maximus cognominatus; alter ^{fol. 6r} bius Hannibalem mora fregit / ex quo Cunctator est cognominatus.
- 7 Papirius Cursor: hic Samnites qui Romanos sub iugum pugnando miserant victos ignominia pari adfecit et a velocitate Cursor est appellatus.
- 8 Curius cum in foco rapas torreret, <legatis Sam-

natum aurum> offerentibus ‘malo’ inquit ‘in fictilibus meis <esse> et aurum habentibus imperare.’

Fabricius Luscinus qui Cornelium Rufinum 9
consularem virum senatu amovit luxuriae et avaritiae
damnatum, quod decem pondo argenti possideret. 5

Claudius Marcellus qui Hannibalem primus in 10
Campania proelio vicit; idemque docuit in bello quo-
modo equites sine fuga cederent.

Scipiones duo; quorum alter prior Africanus qui 11
Hannibalem et in eo Africam debellavit; alter Scipio 10
minor Numantinus qui Carthaginem et Numantiam
diruendo [et] in hac Africam in illa Hispaniam fregit.

Quintus Nero qui Hannibale[m] in Apulia re- 12
licto venientem ab Hispania Hasdrubalem excepit co-
pia<s>que eius uno die apud Metaurum flumen devi- 15
cit; qui si se cum Hannibale iunxisset, dubitari non
potest paria eis populum <Romanum> facturum non
fuisse.

Paulus qui cum Macedoniam vicisset et Graeciam 13
liberasset et opulentissimum triumphum reportasset, 20
inter ipsos triumphi dies amissis duobus liberis pro

contione dixit gratias se agere fortunae, quod in suam
potius domum quam in rem publicam saevisset.

- 14 Duo Metelli; quorum alter Macedonicus devictis
Macedonibus qui Contrebiam inexpugnabilem Hispania-
5 niae civitatem iussis testamenta scribere et vetitis redire nisi vicissent militibus occupavit; alter Numidicus
victa Numidia qui, cum perniciosas rei publicae
leges ferret Apuleius tribunus plebis totusque senatus
in eas iurasset, maluit in exilium ire quam iurare.
10 huius filius Pius cognominatus est, quod patrem in
exilium secutus est.
- 15 Gaius Marius qui in Africa Numidis in Gallia
Cimbris Teutonibusque superatis a caliga pervenit usque septimum consulatum.
- 16 Sylla qui bello civili victoria perpotitus Romanum
16 primus invasit imperium solusque depositus.
- 17 Sertorius qui proscriptus a Sylla cum in exilium
profugisset, quam brevissimo tempore prope totam
Hispaniam redegit in suam potestatem et ubique ad-
20 versante fortuna insuperabilis fuit.
- 18 Lucullus qui Asia<ti>cae provinciae spoliis maxi-
mas opes est consecutus et aedificiorum tabellarum-
que pictarum studiosissimus fuit.
- 19 Pompeius qui Armenios sub rege Tigrane Ponticos sub rege Mithridate Cilicas toto mari dominantis

intra quadragimum diem vicit et magnam partem Asiae inter Oceanum Caspium Rubrumque <mare> victoriis suis triumphisque peragravit.

Gaius Caesar qui Gallias Germaniasque subegit 20 et primus Romanorum navigavit Oceanum, in quo 5 Brittanniam invenit et vicit.

Iulius Caesar Augustus qui perpacatis om- 21 nibus provinciis exercitus toto orbe terrarum disposuit et Romanum imperium ordinavit; post cuius consecrationem perpetua Caesarum dictator<a> dominatur. 10

19. Romani qui in toga fuerunt illustres

Manius Agrippa qui dissidentem populum se- 1 natui configavit atque conciliavit.

Appius Caecus qui pacem Pyrrhi diremit, ne 2 populus qui suis parere noluerat sub externis regibus 15 regeretur.

Tiberius Gracchus qui Scipionem Asiaticum 3 quamvis inimicum haberet non est passus <a> tribunis in carcere<m> duci, quo<d> diceret nefas ibi esse Scipionem ubi captivi / illius adhuc alligati tenerentur. *fol. 6 v* hic est Gracchorum pater qui in tribunatu cum agra- 21 riis legibus seditiones excitarent imperfecti sunt.

Decimus Brutus Callaicus qui <C.> Grac- 4

- chum generum agrarîs legibus <re>i p<ublicae s>tatum turbantem cum Opimio consule oppressit.
- 5 M. Brutus qui Pompei partes secutus mox a Cæsare restitutus in mortem eius coniuravit, quod affectare nomen regium videretur.
- 6 Livius Drusus qui agrarîs legibus promulgatis summum p<opuli> Ro<mani> favorem consecutus, ne promissa perficeret, per insidias a Philippo consule domi suae imperfectus est.
- 7 Lutatius Catulus qui Lepidum acta Syllae re-
11 scindere volentem admoto exercitu Italia fugavit et solus omnium sine sanguine bellum civile confecit.
- 8 Cato Censorius qui totiens accusatus [est] quoad vixit nocentis accusare non destitit. hic est omnium
15 rerum peritissimus et ut Sallustio Crispo videtur Romani generis disertissimus [Cato].
- 9 Cato Praetorius qui bello civili partes Pompei secutus mori maluit quam superstes esse rei <publicae> servienti.

Scaurus qui vetuit filium in conspectum suum 10
venire, quia bello Cimbrico deseruerat.

Scipio Nasica <qui> quia non rite inauguratus 11
consul es<se> videretur, consulatu se abdicavit et do-
mitis Dalmatis oblatum a senatu triumphum repudia- 5
vit statuasque quas sibi quisque in publico posuerat
in censura sua sustulit. censuit in senatu tamen Car-
thaginem non esse delendam; propterea optimus iu-
dicatus.

Cornelius Cetegus qui fratrem suum Cette- 12
gum quod cum Catilina coniurasset morte multandum 11
censuit.

Tullius Cicero qui in consulatu suo Catilinae 13
coniurationem fortissime oppressit.

20. Qui pro salute se optulerunt

15

Horatius trigeminus qui adversus Curiatios Alba- 1
norum [qui] de summo imperio dimicaverunt.

Fabii trecenti qui cum omnes patriciae stirpis es- 2
sent, bellum Veiens peculiariter sibi depoposcerunt. 19

Mucius Cordus qui[a] ignibus manus imposuit. 3

Horatius Cocles qui ponte resciutto Tiberis ar- 4
matus transiit natans.

- 5 Trecenti sub Calpurnio Flamma contra Poenos; qui
in Siciliensi saltu morte sua exercitum populi Romani
liberaverunt, ut plane CCC Lacedaemoniorum apud
Thermopylas gloriam adaequarent.
- 6 Duo Decii quorum alter Latino bello alter Sam-
nitico diis manibus se devoverunt.
- 7 Fabius pontifex qui urbe a Gallis Senonibus incensa
se aliosque senes diis manibus devovit.
- 8 Regulus qui tormenta Carthaginiensium maluit
pati quam *ut* inutilis pax cum eis fieret aut ipse
iurisiurandi fidem falleret.
- 9 Curtius qui se in hiatu*m* terrae immisit, cum
ex oraculo quod optimum esset in urbe Romana posceretur.
- 10 Spurius Postumius qui a Pontio Telesino Sam-
nitum duce sub iugum missus cum exercitu auctor
fuit rumpendi foederis seque hostibus censuit esse de-
dendum.
- 11 Gaius Metellus pontifex *qui ex* ardente*m*
templo Vestae Palladium extulit et oculos amisit.

21. Qui spolia opima rettulerunt

Romulus de Agrone Caeninensium rege.

Cossus Cornelius de Larte Tolumnio Veientium rege.

Claudius Marcellus de Viridomaro rege Gallorum. 5

22. Qui provocati ab hostibus manu contenderunt

Mallius Torquatus qui Gallo torqueum detraxit 1
eumque sibi circumdedit. /

Valerius Corvinus [qui] a Gallo provocatus 2 *fol. 7^r*
cum pugnaret, corvus galeam eius insedit et hostem 11
perturbavit.

Scipio Aemilianus cum esset legatus sub Lu- 3
culo imperatore, apud Intercatiam Vaccaeorum urbem
provocatorem barbarum occidit. 15

Lucius Opimius sub Lutatio Catulo consule in 4
saltu Tridentino provocatorem Cimbrum interfecit.

23. <Qui magnis rebus gestis cognominati sunt>

[Qui pro Romanis gentes superaverunt]

Scipio Africanus, Scipio Numantinus, Scipio Asiaticus, 20
Mummius Achaicus, Servilius Isauricus, Brutus

Callaecius, Paulus Macedonicus, Metellus Creticus,
Caesar Germanic>us, Caesar Dacicus.

24. Quot illustres Scipiones [qui magnis rebus gestis cognominati sunt]

5   Scipio magnus Africanus qui vicit Hannibalem.
      Scipio minor Numantinus qui Numantium et
      Carthaginem diruit.

Scipio Asiaticus qui de Antiocho triumphavit.

Scipio Nasica qui a senatu vir optimus est iudi-
10 catus.

Scipio qui occiso Pompeio partes restituit et victus
se interfecit.

25   1 Secessiones plebis a patribus fuerunt quattuor:
          prima secessio propter impotentiam faeneratorum,
      2 cum in <sacrum> montem plebs armata secessit; se-
      16 cunda propter impotentiam decemvirum, cum inter-
          fecta filia sua Virginius Appium et totam eius fac-
          tionem in Aventino monte circumvenit effecitque ut
          abdicato magistratu accusati atque dampnati variis
      3 suppliciis punirentur; tertia propter matrimonia ple-
      21 bei ne patriciis nuberent, quam Canuleius concitavit

in monte Ianiculo; quarta secessio in foro propter 4
magistratus ut plebei consules fierent, quam Sulpicius
Stolo concitavit.

Seditiones in urbe quattuor: Prima seditio Ti-²⁶
beri Gracchi quem de iudiciariis et agrariis legibus 1
statum civitatis moventem Scipio Nasica facta manu
in Capitolio oppressit; secunda seditio <C.> Gracchi 2
fratris eius quem ob similes largitiones novos motus
excitantem Opimius consul cum Decimo Bruto Cal-
laecio socero eius convocatis ad pilleum servis in 10
Aventino monte oppressit; tertia seditio Apulei Sa- 3
turnini tribuni plebis et Glauciae consulis, quos comi-
tia in campo caedibus perturbantes Marius in Capi-
tolium persecutus obsedit, et conficiendos fustibus
saxisque curavit; quarta seditio fuit Livi Drusi et 4
Quinti Caepionis cum ille senatum <hic> equestrem 16
ordinem adsereret; praecipua tamen ad motus exci-
tandos fuit causa, quod Drusus civitatem omnibus
Italicis pollicebatur, sed tum a Philippo consule in
domo sua interfectus. ²⁰

27. Qui adversus patriam nefaria ini<e>re consilia

Coriolanus ob asperiorem annonam in exilium 1
actus Vulscorum exercitu admoto patriam expugnare

voluit, sed Veturiae matris precibus victus tum ab exercitu suo confossus est.

- 2 [Marcus] Maelius frumentaria largitione cum *⟨affectare regnum⟩* videretur, iussu Quinti Cincinnati dictatoris a magistro equitum in rostris occisus est.
- 3 Spurius cum agrariis legibus factione*⟨m et⟩* dominationem pararet, ***
- 4 Manlius Capitolinus cum pecunia conturbatores liberaret, suspectus regni affectati de Tarpeio 10 saxo praecipitatus est.
- 5 Catilina cum in caedem senatus in incendium urbis in direptionem aerarii coniurasset et in id facinus Allobrogas sollicitasset, a Cicerone in senatu ac fol. 7^v cusatus, ab Antonio / in Apulia debellatus est.

**15 28. Populus Romanus cum quibus gentibus bella conseruit
et quibus de causis**

- 1 Populus Romanus sub Romulo pugnavit cum Sabinis †prius propter virgines raptas; sub Tullo cum Albanis ***

Pontius Telesinus dux Samnitum qui ad Cau- 2
dinas Furculas Romanos sub iugum misit.

Pyrrhus rex Epirotarum qui pro Tarentinis bel- 3
lum cum Romanis gessit vastataque Campania ad vi-
cesimum ab urbe *(lapidem)* pervenit; mox a Curio 5
et Fabricio victus in patriam concessit, et cum
Achiam armis sub se redegisset, Macedoniam quo-
que Antigono regi eripuit, sed dum Argos expugnat
occisus est. omnium Graecorum sapientissimus et mili-
taris disciplinae peri*(ti)*ssimus fuit. 10

Hannibal qui novem annorum patrem in Hispania 4
secutus, minor annorum XXV imperator factus
triennio in Hispania vicit, et *(cum)* eversione Sagunti
rupto foedere per Pyrenaeum et Alpes in Italiam ve-
nisset, Scipionem *(aput)* Ticinum Tiberium Clau- 15
dium apud Trebiam Flaminium apud Trasimennum
Paulum et Varronem apud Cannas Gracchum in Lu-
cania Marcellum in Campania superavit. ***

29. Status populi Romani quas commutationes habuit 19

Populus Romanus primum sub regibus fuit; deinde 1
propter superbiam Tarquinî / et inlatum Lucretiae *fol. 9r*
stuprum expulsis regibus tutelam sui consulibus prae-

2 toribus tribunis plebis commisit. deinde tribunicis seditionibus agitatus abdicatis omnibus magistratibus decemviros legum ferendarum et rei publicae consti-
 3 tuendae causa paravit. horum quoque dominationem
 5 et libidinem detestatus rursus ad consules rediit, donec exortis bellis civilibus inter Caesarem et Pompeium et oppressa per vim libertate sub unius Caesaris potestatem redacta sunt omnia. ex eo perpetua
 9 Caesarum dictatura dominatur.

30. Initium regni Mithridatis

1 Cyrus rex Persarum primus imperium Medis ad-
 emit; duos filios reliquit Cambysen et Smerden. ho-
 rum Cambyses defuncto patre quod maior esset *(rex factus)* Smerden in solio sedentem capite caelum pul-
 15 sare *(somniavit)* *(et)* occidendum eum curavit; ipse [et] deinde revertens ab Aethiopia rebus per *(famem)* fractis cum in Aegyptum *(Memphin)* venisset incolasque eius loci laetantes advertisset, ratus [est] illos
 19 adversis suis insultare Apin in femine vulneravit eo-
 2 demque ictu occidit. interim magus quidam Smerdes

Patibiatae frater abutens nomine ex formae similitudine filium se Cyri professus [est] regnum Persicum invaserat. quod ubi <Camby>si nuntiatum est, regredi in patriam maturans oblitus est gladium quo Apin interfecerat vaginae reddere; quod cum conaretur efficere, femen suum vulneravit et eam partem qua Apin vulneraverat; ex eodem vulnere in paucis diebus obiit. de cuius morte postquam certior nuntius ad Persas 3 venit, Potanes Phaedymam filiam suam quacum Smerdes consuetudinem habebat edocuit, ut cum ille soplitus esset utrum aures tectas com[it]is haberet perclitaretur; sciebat enim a Cyro Smerdi mago / adem- ^{fol. 8r} tas aures. illa falsum esse Smerden confirmavit. tunc 4 septem nobilissimi Persae inter se coniuraverunt; eorum nomina haec sunt: Potanes Hydarnes Aspathines 15 Saphernes Megaboius Gobries Darius. deinde mago Smerde imperfecto constituerunt uti excepto posthac Potane ex illis regnaret cuius equus primus in loco quem delegissent hinnisset. tunc Hiberes agaso Darī 5 equum domini ad locum praedictum duxit; ille alio 20 loco abscondit *** tunc equus Darii magnum hinni-

tum dedit. ita Darius regnum optinuit; a quo Artabazes originem dicit, quem conditorem regni Mithridatis fuisse confirmat Sallustius Crispus.

31. Reges Parthorum

- 1 Seleucus Alexandri Macedonis amicus; cuius post
- 6 mortem ab Arrhidaeo fratre eius iussus Babylonem
optinere finitos sub se redegit (unde Nicator est ap-
pellatus) et tres validissimas urbes constituit Antiochiam
Seleuciam Laodiciam.
- 2 Arsaces forma et virtute praecipuus, cuius posteri
- 11 Arsacidae cognominati sunt; qui pacem cum Sylla im-
peratore fecit.
- 3 Orodes qui foedus cum Cn. Pompeio percussit
<et> Crassum cum legionibus apud Carrhas funesta
15 clade delevit.
- 4 Pacorus qui filium suum eiusdem nominis misit
in Syriam, ut Romanas provincias popularetur, atque
ipse a Ventidio legato Iulii Caesaris occisus est.

32. Reges Cappadociae et Armeniae

- 1 Tigranes qui iam * * *
- 21 scriptus est. qui tertio Punico bello perdo-

Bellus rex Arme-
niae * *

* * *

rex Cappadociae qui som-
niavit solem et lunam uri.

* * *

eius filius rex * *
pugnando vicit.

* * rex * *

omnia terra et mari Roma-
nis subiugavit.

* * *

Syriae regem

* * *

muit sub Mancino consule
et Scipione Aemiliano

* * *

qui cum impetum in Grae-
ciam fecisset et Pythi Apol-
linis templum incendisset,
tempestate et frigore exer-
citum amisit.

Polycrates

3

qui a praefecto Darî regis
occisus est.

Epaminon< das> 4
qui Thebas Graecorum **

Periandrus 5
qui Corinthi regnavit. 16

Ti< m>oleon qui Co- 6
rinthi fratrem suum regnan-
tem interfecit; idem et Dio-
nysium

expulit neque ipse ab
offerentibus regnum ac-
cepit, sed arcem quoque
demolitus est. Hic cum con-
vitia mala audiret ait: tota
vita mea id egi ut omnes
liberi essemus. 25

33. Reges Asiae et Pergami

Eumenes Cardianus Philippi *** Alexandri armiger bellicosissimus, sed parum prospera fortuna usus, adeo tamen terribilis ut vivente eo nemo ausus sit rex appellari.

2 Antiochus *qui* iam scriptus est.

Eumenes alias qui Romanos Macedonico bello iuvit cum milite suo.

Attalus qui pro Romanis saepe pugnavit; nam testamento suo populum Romanum heredem fecit.

34. Reges Ponti et Bithyniae

1 Pharnaces rex Bithyniae filius Mithridatis qui bello civili quod in Pharsalia gestum est †mabrae patris† suis Syriam invasit et adventu Caesaris ante quam in congressum eius veniret ipso terrore nominis [sui] victus refugit in Pontum.

^{fol. 8v} 2 Prusias rex amicus populi Romani ad quem / Hannibal victo Antiocho confugit et cum a rege exposcetur per legatos veneno se liberavit.

3 Nicomedes socius et amicus populi Romani in cuius amicitia prima aetate Caesar fuit, qui moriens

testamento et ipse populum Romanum heredem dimisit.

35. Reges Alexandriae

Post mortem Alexandri Macedonis regnaverunt 1 Alexandriae Aegyptum [octo] Ptolomaei nomine multi 5 clarissimi viri.

Ptolomaeus Soter qui Alexandrum apud Oxy- 2 dracas obiecto clipeo protexit.

Ptolomaeus <eius> filius Philadelphus litte- 3 ratissimus qui plurimos libros Graecos scripsit. 10

Ptolomaeus Euergetes qui ingenti classe Rhodios vicit. 4

Ptolomaeus Physcon qui seditiosos in theatro 5 sagittis occidit alios flammis dedit. Huius filius Cy- prius pro Romanis multa bella gessit adversus Garamantas et Indos. 15

Ptolomaeus Pupillus dictus qui Pompeium tu- 6 torem a senatu accepit donec pubesceret et postea civili bello <a> Pothino interfectus est.

36. Duces et reges Carthaginiensium

- 1 Hanno et Mago qui <primo> Punico bello Cornelium consulem apud Liparas ceperunt.
- 2 Hamilcar qui Boccor cognominatus est primo Punico bello magnam partem Hispaniae sub imperium Carthaginiensium redegit relictis filiis quattuor: Hasdrubale Hannibale Hamilcare et Magone.
- 3 Hasdrubal frater Hannibalis qui secundo Punico bello cum ingentibus copiis ab Hispania veniens ante quam se fratri coniungeret a Claudio Nerone expoliatus est.

37. Reges Numidiae

- 1 Syphax quem Scipio Africanus victum in triumphum traxit; regno eius imposuit Masinissam.
- 2 Masinissa rex qui Scipionem adversus Carthaginem et Syphacem equitatu adiuvit; ab eo inter praemia commilitii donatus est et Numidiae regnavit.
- 3 Jugurtha qui scriptus est.

38. Reges Mauritaniae

- 1 Iuba rex qui Curionem legatum Caesaris oppres sit; mox occiso Pompeio Catonis et Scipionis partes firmare conatus cum se in regiam recepisset post magnificam cenam interficiendum se dedit.

Iuba rex litteratissimus qui Caesaris Augusti iussu 2
regnavit et magnificentissimam urbem Caesaream con-
dedit.

39. Qui adversus populum Romanum arma sumserunt

Tatius rex Sabinorum qui occupata arce Tarpeia 1
in ipso foro cum Romulo decertavit et interventu Sa- 6
binarum pacem cum Romulo fixit.

Mettius Suffetius rex Albanorum qui contra 2
foedus ad Fidenatis †destitutis et iussu Tulli Hostili
religatus ad currum et in aduersa actis equis lace- 10
ratus est.

Porsenna rex Etruscorum qui Romanos ad Iani- 3
colum obsedit propterque Tarquinios ***

Tiridates qui a Corbulone consulari viro victus 4
et restitutus est. 15

Civilia bella quattuor mota sunt in urbe a Ro- 40
manis. civile bellum primum Sulpicius tribunus ex- 1
citavit, quod sibi ereptam provinciam Mithridaticam
Sylla in Marium transferri noluisset. secundum bel- 2

lum Lepidus contra Catulum †ob metum Siciliae ex-
3 pugnatae. tertium bellum Caesar et Pompeius: belli
species magis quam causa fuit negatus a senatu Cae-
sari consulatus, ceterum utriusque aemulatio et cupi-
5 ditas imperii occupandi. nam cum secundum mores
legemque maiorum[que] dimisso exercitu venire in
urbe<m> Caesar deberet et docere senatum de rebus
a se gestis atque ita triumphum consequi, simulans
se gratiam timere Pompei negavit se missurum exer-
10 citum, nisi consularibus comitiis ratio absentis sui po-
sita fuisset. quam ob rem hostis a senatu iudicatus
statuit id bello vindicare; ac sic non consulatum modo
ac triumphum sed totum populi Romani imperium
4 redegit in suam potestatem. quartum bellum Caesar
15 Augustus adversus complures duces: contra Pompe-
ium iuvenem bona paterna repetentem, mox adversus
Cassium et Brutum in ultionem interempti patris,
deinceps adversus Antonium et Cleopatram ultro bel-
lum patriae inferentis.

41 (Bellorum genera sunt quattuor: gentile quod cum
21 externis geritur *ut Romani ***; sociale quod ****)
ut Romani cum Latinis Athenienses cum Lacedaemo-

niis; servile quod Romani adversus fugitivos gesserunt <et> contra duces eorum Spartacum Crixum et Oenomaum; civile quod inter se certant sicut Marius et Sylla Caesar et Pompeius Augustus et Antoni[n]us.)

5

42. Ordo belli Mariani

Inexplebilis honoris Marii cupiditas decretam [a] 1 Syllae Ponticam provinciam voluit eripere per rogationem Sulpici tribuni plebis. Sylla indignatus continuo ad exercitum perrexit et eum urbi admovit et ¹⁰ in patriam ingressus Capitolium occupavit; quo terrore victus senatus Mario totique factio eius interdixit. profecto deinde in Asiam Sylla Marius exul ² cum profugisset ac primum Minturnis in palude latuisset, tum coniectus in carcerem evasisset, interim ¹⁵ Cinna et Octavius in urbe inter ob ***; hac occasione data Marius rediit et secum Cinna<m> adduxit. victis Octavianis partibus septies consul creatus saevissimis caedibus totam urbem funestavit. Sylla interim victo ³ Mithridate in urbem reversus prope totam Italiam in ²⁰ armis invenit sub iuvene Mario Marī filio; sed omnes eius copias partim in Etruria ad Sacriportum partim

ad Collinam Portam prostravit et reliquias adversariorum [eorum] qui se dederant in villa publica trucidavit; qui diffugerant in tabula proposuit iure permisso ut interficerentur.

5   **43. Ordo belli inter Caesarem et Pompeium**

Caesar et Pompeius et Crassus iuncta societate imperium Romanorum possidebant: Caesar Gallicos Crassus Syriacos exercitus habebat, Pompeius horum viribus fretus in senatu dominabatur. post Crassi mortem apud Parthos *** †emusus Barbarus Asculanus, Quintus Lutatius Catulus.

44. [De bello Macedonico]

fol. 9° Populus Romanus cum Macedonibus bellum ter gesit: sub Flaminino consule regem eorum Philippum 15 vicit, sub Paulo Persen Philippi filium, sub Metello Macedonico Pseudophilippum. primi belli causa quod de iniuriis Macedonum Graeci querebantur; secundi quod foedus cum patre suo percutsum ruperit Perses; tertii quod falso nomen regium Macedonum Pseudo- 20 philippus invasit.

45. *(Quibus bellis * * * *)*

Etrusco bello cum Porsenna rex Ianiculum ob- 1
sedit;

Gallico bello cum Galli Senones exercitu apud
Aliam deleto urbe incensa Capitolium obsederunt; 5

Tarentino bello cum Pyrrhus ad vicesimum la- 2
pidem totam Campaniam populatus accessit;

Punico bello cum Hannibal Cannensi exercitu fuso
ad tertium lapidem castra posuit;

Cimbrico bello cum Cimbri Tridentinas Alpes 10
occupaverunt;

servili bello cum Spartacus Crixus et Oenomaus 3
gladiatores populata prope *(tota)* Italia, cum ad in-
cendendam urbem pergerent, in Lucania a Crasso, in
Etruria a Pompeio consule opprimuntur. 15

46. De tribus Punicis bellis

Populus Romanus *(ter)* cum Carthaginiensibus di- 1
micavit. primum Punicum bellum navalibus copiis
gestum est. causa motus praetendebatur duplex: altera 2
quod Carthaginienses Tarentinis adfuissent, altera 20
quod Mamertini adversus Poenos auxilium poscerent;
ceterum re vera praemium fuit Siciliae et Sardiniae

3 possessio fertilissimarum insularum. Appius Claudius bellum in Siculo freto commisit, Manlius et Regulus in ipsa Africa profligaverunt, Duillius consul apud Liparas insulas, Lutatius Catulus apud Aegates mersis
5 hostium classibus consummaverunt.

4 Secundum Punicum bellum longe omnium cruentissimum fuit. causa quo Hannibal contra foedus
5 Saguntum evertisset. prima clades huius belli apud Ticinum vulnerato patre Scipione quem Publius Sci-
10 pio nondum pubes protexit ac liberavit; secunda clades apud Trebiam vulnerato Flacco consule; tertia apud Trasimenum vastato Flaminī exercitu; quarta apud Cannas deletis duobus exercitibus Pauli consulis morte
6 Terentī fuga Varronis. postea vero quattuor duces Pu-
15 nici belli gloriam sibi vindicant: Fabius [sibi] Cunctator qui imminentem urbis excidio Hannibalem mora fregit; Marcellus qui primus Hannibali apud Nolam restitit et inclinata<m> eius aciem penitus trucidavit; Claudius Nero qui venientem ab Hispania Hasdru-
20 balem cum ingentibus copiis priusquam se Hannibali iungeret excepit et ingenti proelio vicit; <Scipio Africanus qui ***>.

Tertium Punicum bellum maioris gloriae quam operis fuit. nam Manilio consule incoatum excidium Carthaginis Scipio Aemilianus consummavit *<et>* [una cum Tigrane cum] incensa Carthagine totius Africæ vires in perpetuum repressit, quod contra foederis 5 pactionem Carthaginienses reparassent classes et arma finitimus intulissent.

47. Usque imperium Traiani qui victi sunt et per quos duces

<Populus Romanus> per Flamini*<n>*um consulem 1 Macedonas vicit; per Paulum consulem *<item Mace-* 11 *donas>* sub rege Perse *<re>*bellantes; per Scipiones Afri- 2 canos Carthaginienses; per Scipionem *<Asiaticum>* in / Syria vicit regem Antiochum; per Scipionem Aemilia-*fol. 10r* num Celtiberos et Numantiam; per eundem Sci- 3 pionem Lusitaniam et ducem Viriatum; per Deci- 16

mum Brutum Gallaeciam; per Mummium Achai-
 4 cum [et] Corinthum et Achaeos; per Fulvium No-
 biliorem Aetolos et Ambraciam; per Marium Nu-
 midas et Iugurtham; per eundem Marium Cimbros
 5 et Teutones; per Syllam Ponticos et Mithridatem; per
 6 Lucullum item <Ponticos et Mithridatem; per Pom-
 peium> eosdem Ponticos et Mithridatem, item Cili-
 cas piratas et Armenios cum rege Tigrane et pluri-
 mas Asia<ti>cas gentes; sub hoc enim duce ad Indi-
 6 cum Oceanum et Rubrum mare usque pervenit; per
 11 Gaium Caesarem Gallias Germanias Britanniam; sub
 hoc duce non tantum vidit sed etiam navigavit Ocea-
 7 num; per Caesarem Augustum Dalmat[i]as Pannonios
 Illyricos Aegyptios Germanos Cantabros totumque or-
 15 bem perpacavit exceptis Indis Parthis Sarmatis Scy-
 this Dacis quod eos fortuna Traiani principis trium-
 phis reservavit.

48. De comitiis

1 Comitia dicuntur a comitatu et frequentia quod
 20 patres et classes ad suffragia vocantur creandorum
 magistratum vel sacerdotum causa.

Comitiorum autem triplex ratio est: haec curiata 2
haec tributa haec centuriata dicuntur, quia aut per
curias aut per tribus <aut per centurias> explicantur.

Si translaticium sit et solitum de quo populus *** 3
curiatis transigitur; si amplius tributis; si in summo 5
discrimine est tum miles ad suffragia vocatur et co-
mitia centuriata dicuntur.

49. <De populi Romani distributionibus>

Antiquissima populi Romani distributio triplex 1
est quam Romulus fecit: in regem in senatum in po- 10
pulum; qui populus in tres tribus dividebatur: Ti-
tiensem Lucerem Ramnetem.

Secunda populi Romani distributio sub Servio 2
Tullio rege qui eum in tribus classes centurias divisit
[et] variatione census ut optimus et locupletissimus 15
quisque in suffragiis [id est in populo Romano] plu-
rimum valeret.

Tertia divisio est in patronos et clientelas, qui<a> 3
inferiores superiorum se fidei committebant.

50. De rebus publicis

1 Rerum publicarum tria genera sunt: regium optimatum populare. aut enim sub regum sunt potestate ut Seleucia Parthorum; aut senatus ut Massilia Gallorum; aut se ipsi regunt ut Athenienses solebant. est
2 et quartum genus quod Romani commenti sunt, ut ex his tribus unum efficerent: nam et regiam potestatem consules habent, et penes senatum consilii publici
6 summa est, et plebs habet suffragiorum potestatem.

